

Sygn. akt V CZ 47/13

POSTANOWIENIE

Dnia 9 października 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSN Marian Kocon

w sprawie z wniosku J. B. i H. B.

przy uczestnictwie J. C. i A. C.

o ustanowienie drogi koniecznej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 9 października 2013 r.,

zażalenia wnioskodawców na postanowienie Sądu Okręgowego w L.

z dnia 9 maja 2013 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i pozostawia
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego Sądowi
Okręgowemu w L.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w L. postanowieniem z dnia 9 maja 2013 r., uwzględniając apelację uczestników J. i A. małżonków C., uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w G. z dnia 23 listopada 2012 r. wydane w sprawie z wniosku J. i H. małżonków B., ustanawiające za wynagrodzeniem służebność drogi koniecznej obciążającą oznaczoną nieruchomości będącą przedmiotem współwłasności uczestników, oraz przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

W ocenie Sądu Okręgowego po wydaniu orzeczenia przez Sąd Rejonowy, na skutek zbycia nieruchomości władnącej i twierdzeń właścicieli nieruchomości obciążonej o rozszerzonym zakresie korzystania z drogi koniecznej, doszło do takiej zmiany stosunków, że merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy na etapie postępowania apelacyjnego nie było możliwe. Nawet gdyby nie było przeszkód do wezwania do udziału w sprawie nabywców nieruchomości władnącej, to uczestnicy na rozprawie apelacyjnej podnieśli, że nabywcy nie respektują dotychczasowych ustaleń stron i przejeżdżają samochodami ciężarowymi, a dotychczas prowadzona na nieruchomości władnącej działalność gospodarcza obejmująca naprawę samochodów została poszerzona m.in. o produkcję okien. W tej sytuacji konieczne było przeprowadzenie postępowania dowodowego od początku i ustalenie zakresu korzystania przez nabywców z nieruchomości obciążonej, częstotliwości przejazdów oraz rodzaju pojazdów. Sąd Rejonowy rozstrzygając sprawę zakładał bowiem, że po nieruchomości obciążonej przejeżdżać będą samochody osobowe, stąd nie prowadził postępowania dowodowego w tym zakresie i nie zawęził przedmiotowo treści ustanawianej służebności ze względu na kategorie pojazdów i częstotliwość przejazdów. Jeśli zakres działalności gospodarczej prowadzonej na nieruchomości władnącej uległ zwiększeniu, to – zdaniem sądu odwoławczego - może się okazać, że potwierdzony zostanie zarzut nadmiernej uciążliwości związanej z przejazdami po nieruchomości obciążonej, a wynagrodzenie uwzględniające dotychczasowy sposób korzystania z nieruchomości obciążonej będzie zbyt niskie.

Zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie Sądu Okręgowego wnieśli wnioskodawcy. Zaskarżając je w całości podnieśli zarzuty naruszenia:

- art. 386 § 4 k.p.c. polegającego na przyjęciu, że w sprawie zachodziła potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego „praktycznie w całości”,
- art. 316 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. polegającego na zaniechaniu wydania orzeczenia merytorycznego w sytuacji, gdy w chwili orzekania przez Sąd Okręgowy nieruchomością władnącą nie władali jeszcze jej nabywcy, ale wnioskodawcy,
- art. 192 pkt 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. polegającego na pominięciu, że zbycie nieruchomości władnącej w toku sprawy nie mogło mieć wpływu na dalszy jej bieg, a jedynie nabywcy mogli wstąpić do sprawy w miejsce wnioskodawców,
- art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. polegającego na przekroczeniu granic apelacji i granic zaskarżenia,
- art. 386 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. polegającego na błędnym przyjęciu, że zbycie nieruchomości władnącej miało miejsce przed wydaniem orzeczenia przez Sąd Rejonowy,
- art. 510 k.p.c. polegającego na zaniechaniu wezwania nabywców nieruchomości władnącej do udziału w sprawie, a następnie zaniechaniu wydania orzeczenia merytorycznego z ich udziałem.

W konkluzji wnioskodawcy wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego i zasądzenie od uczestników kosztów postępowania zażaleniowego.

W zażaleniu zawarty został także wniosek o przeprowadzenie dowodu z dokumentów w postaci umowy sprzedaży nieruchomości oraz wypisu z księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości dz. ew. nr 275 i 281/4.

Sąd Najwyższy zważył:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. W judykaturze Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że celem takiego zażalenia jest poddanie pod kontrolę prawidłowości uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego postępowania, co może nastąpić jedynie w przypadkach przewidzianych w art. 386

§ 2 lub § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., tj. stwierdzenia nieważności postępowania w pierwszej instancji, przyjęcia, że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo że wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Konieczność odróżnienia funkcji, które spełniać ma zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., od celu skargi kasacyjnej, służącej merytorycznej kontroli orzeczeń sądu drugiej instancji, sprawia, że Sąd Najwyższy przy rozpoznawaniu zażalenia nie może oceniać stanowiska sądu drugiej instancji co do *meritum* sprawy. Tak zawężony zakres kognicji - co do zasady - obejmuje wyłącznie ustalenie, czy przyjęta przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania odpowiada jednej z podstaw przewidzianych w art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Tylko w przypadku przyjęcia przez sąd drugiej instancji, że w pierwszej instancji miała miejsce nieważność postępowania, kognicja Sądu Najwyższego poszerzona jest o ocenę, czy nieważność taka rzeczywiście wystąpiła. Kontrola w tym przedmiocie nie obejmuje jednak *meritum* sprawy i ogranicza się do przesłanek procesowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013/3/41; z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013/4/54; z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013/5/68; z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, niepubl.; z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 166/12, niepubl.; z dnia 21 lutego 2013 r., IV CZ 175/12, niepubl.; z dnia 14 marca 2013 r., I CZ 16/13, niepubl.; z dnia 10 maja 2013 r., I CZ 37/13, niepubl.; z dnia 16 maja 2013 r., IV CZ 31/13, niepubl.; z dnia 26 czerwca 2013 r., II CZ 13/13, niepubl.).

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy nietrafnie przyjął, w oparciu o art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości z uwagi na zmianę niektórych okoliczności faktycznych. W szczególności stanowiska takiego nie uzasadnia zmiana właściciela nieruchomości władnącej i twierdzenie stron o większej uciążliwości ustanowionej służebności. Obecna regulacja podstaw kasatoryjnych, w przeciwieństwie do stanu prawnego obowiązującego przed dniem 1 lipca 2000 r., pozwala sądowi drugiej instancji uchylić zaskarżone apelacją orzeczenie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji tylko w przypadku gdy

niezbędne jest przeprowadzenie postępowania dowodowego w całości, a nie w znacznej części. Sąd Rejonowy ustalił stan faktyczny, przyjęty za podstawę rozstrzygnięcia, w oparciu o szereg dowodów szczegółowo wskazanych w uzasadnieniu postanowienia ustanawiającego służebność. Jeśli w ocenie Sądu Okręgowego po wydaniu tego orzeczenia nastąpiła zmiana okoliczności, która uczyniła rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego nieaktualnym – a stanowisko to, jako związane z merytoryczną oceną zasadności żądania, uchyla się spod oceny Sądu Najwyższego przy rozpoznawaniu zażalenia na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. – to powinien uzupełnić postępowanie dowodowe co do okoliczności istotnych z punktu widzenia prawa materialnego, mającego stanowić podstawę rozstrzygnięcia. Obecnie obowiązujący model apelacji pełnej oznacza, że sąd drugiej instancji jest sądem faktu i prawa, zatem rozpoznaje sprawę na podstawie materiału zgromadzonego w obu instancjach, tyle że w granicach zaskarżenia i przy związaniu co do zarzutów naruszenia przepisów postępowania jedynie podniesionymi w apelacji (por. uchwała 7 sędziów SN z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Zasada aktualności obliguje sąd drugiej instancji do uwzględnienia stanu sprawy na dzień zamknięcia rozprawy odwoławczej i umożliwia ewentualne uzupełnienie postępowania dowodowego. Tym samym trafnie wnioskodawcy zarzucają Sądowi Okręgowemu naruszenie art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Wykładnia celowościowa i aksjologia leżąca u podstaw wskazanej instytucji procesowej prowadzą do wniosku, że obecnie co do zasady podstawowym sposobem rozstrzygnięcia w wypadku zasadności zarzutów apelacji powinno być orzeczenie reformatoryjne (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 2013 r., I CZ 24/13, niepubl.).

Dalsze podniesione w zażaleniu zarzuty nie mogły być skuteczne, gdyż jako dotyczące oceny prawidłowości stanowiska sądu odwoławczego, odnoszącego się do kwestii faktycznych i prawnych, wykraczają poza wskazany wyżej zakres kognicji Sądu Najwyższego. Zwrócić jedynie należy uwagę, że w postępowaniu nieprocesowym o ustanowienie drogi koniecznej nie ma zastosowania art. 192 pkt 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż kwestie uczestnictwa samodzielnie reguluje art. 510 k.p.c. oraz art. 626 k.p.c. Brak także podstawy prawnej do prowadzenia

postępowania dowodowego w postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c., postanowił jak wyżej, pozostawiając orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego końcowemu rozstrzygnięciu w myśl art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹, art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c.

db